

ANNELI ASPLUND

Arkiveisut aktiivisen tutkimuksen kohteena Ruotsissa

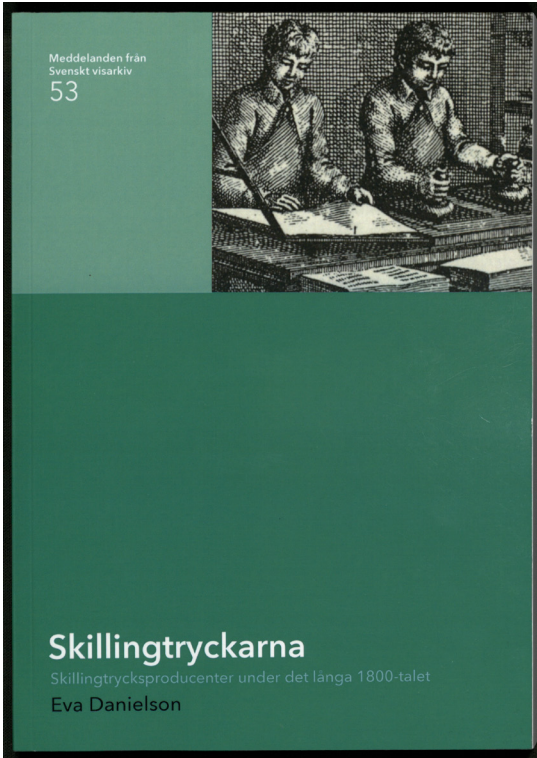
Eva Danielson, Skillingtryckarna, Skillingtrycsproducenter under det långa 1800-talet. Svenskt visarkiv/Musikverket. Meddelanden från Svenskt visarkiv 53. Stockholm 2019. 273 s.

Märta Ramsten, De osynliga melodierna. Musikvärldar i 1800-talets skillingtryck. Svenskt visarkiv. Statens musikverk. Skrifter utgivna av Svenskt visarkiv 48. Stockholm 2019. 216 s.

Karin Strand, En botfärdig synderskas svanesång. Barnamord i skillingtryck mellan visa och verklighet. Skrifter utgivna av Svenskt visarkiv 47. Gidlunds förlag. Möklinta 2019. 276 s.

Arkiveisut olivat 1800-luvun Suomessa keskeinen kansanomaisen laulannan lähde. Sivistyneistön piirissä arkkikirjallisuutta ei noteerattu korkealle, mutta tavallinen kansa rakasti arkiveisuja, osti hanakasti kiertäviltä kauppiailta uusia arkkilehtisiä ja myös lauloi niissä julkaistuja lauluja. Arkiveisuista tuli väistämättä tärkeä osa laulavan kansan repertoaaria. Suomessa tärkein apuneuvo arkkikirjallisuuden tutkimuksessa on ollut Arvid Hultinin Helsingin yliopiston kirjaston kokoelmista laatima luettelo (1929–1932). Ensimmäinen laaja tutkimus, Eino Salokkaan teos *Maallinen arkkirunoutemme Ruotsin vallan aikana* oli ilmestynyt jo vähän aikaisemmin (1923). Sen jälkeen kiinnostusta tähän lajiin alkoi löytyä Suomessa varsinaisesti vasta 1900-luvun jälkipuolella ensin kirjallisuudentutkimuksen sekä myöhemmin folkloristiikan ja kansanmusiikintutkimuksen alalla.

Suomeen arkiveisumuoti omaksuttiin Ruotsista kuten moni muukin kansankulttuurin muoto. Ruotsissa arkkeina julkaistut laulut ja virret olivat pitkään tutkijoiden hyljeksimää aineistoa samaan tapaan kuin Suomessa. Arkiveisuja kuitenkin siunaantui tallentajien kokoelmiin, arkistoihin ja kirjastoihin, Ruotsissa paljon runsaammin kuin Suomessa. Ruotsalaiset ovat jatkaneet ja kehittäneet luettelointia ja systemointia tehokkaasti. Siksi tutkimustakin on syntynyt – ja hyvin tuloksin. Erityisesti vuosi 2019 oli tässä mielessä

tuottoisa. Silloin ilmestyneet kolme teosta pohjautuvat kaikki samaan laajaan lähdeaineistoon, jota on tallenteilla *Kungliga biblioteketin ja Svenskt visarkivin* arkiveisukokouelmassa. Teosten kirjoittajat Eva Danielson, Märta Ramsten ja Karin Strand ovat kaikki kokeneita tutkijoita, jotka tunnetaan Ruotsin kansanmusiikkitradition ja muunkin kansankulttuurin alalta erinomaisina asiantuntijoina.

Eva Danielson valaisee teoksessaan *Skillingtryckarna*. *Skillingtrycksproducenter under det långa 1800-talet* arkkikirjallisuutta laulu- ja musiikkiteollisuuden teknisen toteutuksen näkökulmasta. Hän ei puutu laulujen sisältöön vaan esittelee, minkälaisia vaiheita arkiveisujen

tuotannossa oli, miten arkiveisu kirjapainossa syntyi. Hän selvittää, millainen rooli oli heillä, jotka ratkaisivat arkin sisällön ja laulujen lukumäärän. Tuottajalla, joka halusi julkaista arkiveisuja, tuli olla sekä taloudellista että teknistä osaamista niin, että pystyi laskemaan, mitä tietyn painoksen aikaansaaminen kirjapainossa maksoi. Hallitakseen näitä taitoja hänen tuli alkuun toimia kirjapainossa harjoittelijana, sitten latojana ja lopulta faktorina, joka pystyi suorittamaan kaikki työvaiheet. Hänen tuli pystyä valitsemaan sopivat fontit, tuntea erilaiset painopaperilaadut, tietää, mikä formaatti mihinkin painotuotteeseen sopi ja niidelle. Eva Danielson tarjoaa teoksellaan lukijalle selkeän käsityksen monimutkaisesta prosessista kirjapainossa, ennen kuin arkiveisu oli ostajan ja laulajan käsissä.

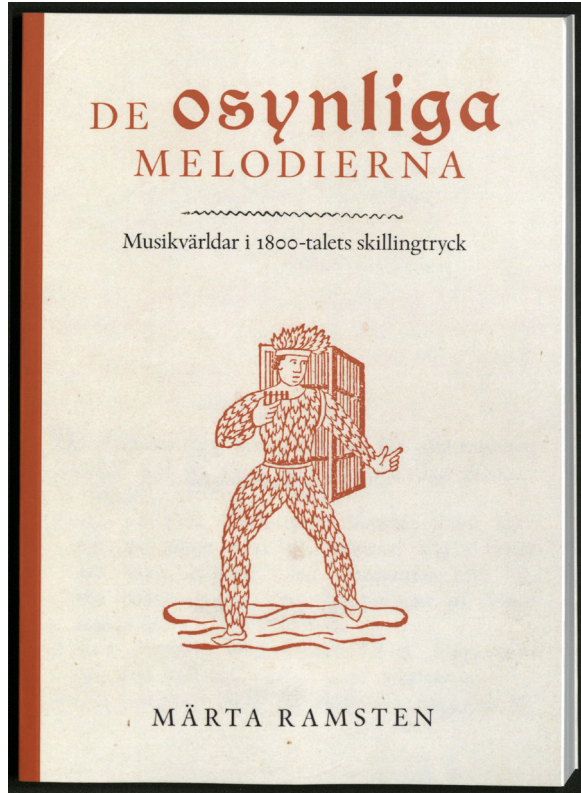
Arkkiveisutuotanto oli niin Ruotsissa kuin muuallakin Euroopassa kaupallista toimintaa. Tuottajan tuli hallita myös kustannuspuoli, se mitä kirjapainossa maksoivat tietyt tarvikkeet, painomuste, ”liinöljy” (pellavaöljy) ja ”kimröökki” (hiilimusta). Piti tuntea myös tekniset uudistukset, joita kirjapainotaidossa koko ajan tapahtui. Jos omisti kirjapainon, oli osattava valita sinne kelpollisia työntekijöitä. Painotalon omistajalla saattoi olla eri paikkakunnilla myös muita pieniä painoja. Kiintoisa oli naisten rooli arkiveisutuotannossa 1800-luvulla, jolloin naisilla muutoin vain harvoin oli kunnollisia taloudellisia mahdollisuuksia huolehtia itse toimeentulostaan. Usein leskeksi jääminen kuitenkin

loi naiselle mahdollisuuden huolehtia aviomieheltä perimästään kirjapainosta ja sen turvin myös omasta perheestään.

Tarkastellessaan aineistoaan toisesta näkökulmasta Danielson esittelee aakkosjärjestyksessä kaikki 173 arkkikirjallisuutta Ruotsissa julkaissutta kirjapainoa. Hän luetteloi myös arkkiveisujen tuottajat 55 paikkakunnalla aina Arbogasta Östersundiin saakka. Kaikki nämä, sekä nais- että miespuoliset tuottajat painattivat lauluja 1700-luvun viimeisistä vuosista aina vuoteen 1920 saakka. Teoksen tässä osassa Danielson tuo näkyviin runsain yksityiskohdin kiintoisia henkilöhistorioita ja kuvauksia painotalojen toiminnasta ja kehityksestä. Luettelo,

kuten kirja kokonaisuudessaan, on todella rikas tietopankki ruotsalaisten, arkkiveisuja painattaneiden kirjapainojen historiasta. Danielson on tässä tuonut esiin arkkiveisujen aikaisemmin melkein kokonaan tutkimattoman puolen.

Märta Ramsten on pitkän tutkijanuransa aikana keskittynyt useimmiten kansanmusiikkiin tai yleensä kansanomaiseen musiikkiin. Niin nytkin uudessa teoksessaan *De osynliga melodierna. Musikvärldar i 1800-talets skillingtryck*. Arkkiveisujen musiikillista puolta on Ruotsissa aiemmin käsitelty hyvin niukasti. Ramsten toteaa heti alkuun, että tästä näkökulmasta Ruotsissa on julkaistu vain yksi perusteellinen selvitys, Margareta Jersildin väitöskirja (1975), joka käsittelee 1700-luvun arkkiveisujen sävelmistöä. Ramstenin uusi teos onkin tavallaan jatkoa tälle Jersildin tutkimukselle. Otsikko sisältää sen kiinnostavan paradoksin, että vaikka arkkiveisuja laulettiin, melodiat olivat todella näkymättömiä. Ne eivät arkissa tulleet esiin nuottikirjoituksen muodossa, vaan ne ilmoitettiin viittaamalla otsikon alla johonkin toiseen, yleisesti tunnettuun sävelmään. Välistä sävelmäviitteeksi riitti vain huomautus, jonka mukaan tekstiä voi laulaa ”monilla kauniilla sävelmillä”. Märta Ramsten sanoo, että aikaisemmin ei ole tutkittu, millaisia sävelmiä arkeissa suositeltiin 1800-luvun veisuissa. Tässä teoksessa hän nyt itse tarttuu tähän kysymykseen.

Kirjan kuudesta luvusta ensimmäisessä Ramsten tekee selkoa ruotsalaisten arkkiveisukoelmien laajuudesta ja tarkastelee myös melodiaviitteiden yleisyyttä 1800-luvun veisuissa. 1700-luvun lauluista tiedettiin, että noin puoleen sisältyi sävelmäviite. 1700-luvulla arkkiveisut olivat paljolti hengellisiä lauluja ja virsiä, ja nämä sisälsivät usein melodiaviitteenkin. Saadakseen käsityksen 1800-luvun veisujen melodiaviitteiden yleisyydestä Ramsten tutki muutamia pienempiä kokoelmia ja sai tulokseksi, että vain noin 10 % maallisista lauluista oli varustettu sävelmäviitein. Hän pohtii syytä näin rajuun viitteiden vähenemiseen verrattuna 1700-lukuun. Syynä todennäköisesti oli se, että veisukauppiat itse lauloivat tuotteitaan kadulla, jolloin melodia tuli tällä tavoin tutuksi kuulijoille. Sävelmään ei siis tässä tapauksessa ollut tarvetta viitata.

Ramsten tarkastelee myös arkkiveisujen sepittäjiä ja päättelee, että noin kolmasosa lauluteksteistä on tuntemattomien kirjoittajien käsialaa. Lähempi tutkimus kuitenkin paljasti monien veisujen tekijäksi jonkun tunnetun runoilijan tai säveltäjän. Kävi myös ilmi, että monella suurta suosiota nauttineella arkkiveisumelodiolla oli intensiivinen mutta loppujen lopuksi aika lyhyt kukoistuskauti, jonka jälkeen melodia painui nopeasti unholaan. Toisaalta oli sellaisiakin sävelmiä, jotka saattoivat säilyä muodissa pitkään. Ramsten pani merkille, että 1800-luvun puolen välin jälkeen Ruotsissa tuli muotiin uudentyypistä sävelmämateriaalia. Se poikkesi vanhasta melodia-aineesta sekä tonaalisesti, rytmisesti että melodisesti. Tyypillisiä olivat kolmisointuun perustuvat duurisävellajit. Tämä uusi sävelmämuoti saapui Ruotsiin erityisesti Saksasta ja kuten kirjoittaja toteaa, se tuli muuttamaan kansanomaisen melodiikan tonaliteettia. Tekstitkin muuttuivat ja kertoivat usein melko stereotyyppisen tarinan petetystä rakkaudesta ja ikuisesta uskollisuudesta.

Tarkemmin käsiteltäväkseen Märta Ramsten on valinnut muutamia tiettyjä osa-alueita. Näitä hän käsittelee neljässä pienimuotoisessa tutkielmassa. Tällöin hän on käyttänyt erilaisia tapoja nähdäkseen kuinka vaihtuvalla miljööllä ja muilla ulkoisilla tekijöillä on ollut vuorovaikutusta tekstin ja sävelmän välillä. Luvussa *Melodier i sifferskrift* Ramsten käsittelee arkkiveisuja, joissa melodiat on merkitty numeronuottikirjoituksella. Tämän menetelmän keksi kirkkoherra Dillner, koska hän halusi käyttää tällaista merkintätapaa apuna uusien virsien oppimisessa. Ruotsissa muutamat kirjapainot julkaisivatkin 1800-luvun puolivälissä arkkiveisusävelmiä numerokirjoituksella, mutta se oli kuitenkin yleisesti ottaen harvinaista. Ramsten julkaisee tässä 57 normaalilla nuottikirjoituksella painettua sävelmää kommentaareineen. Tätä ennen nämä sävelmät tunnettiin yhtä lukuun ottamatta ainoastaan numeronuottikirjoituksina.

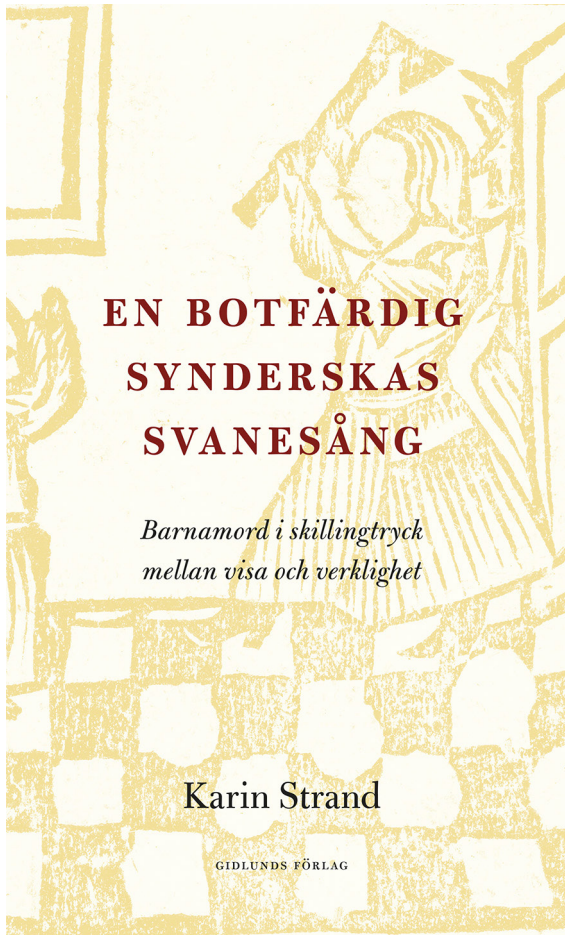
1800-luvun alkupuolella oli vielä käytössä runsaasti sävelmiä, joiden juuret olivat 1700-luvulla. Nyt tätä vanhakantaista sävelmistöä käytettiin uutta muotia edustaviin tunteellisten, lyyristen rakkauslaulujen ja uusien tanssimelodioiden teksteihin. Tällä tavoin vanhaa melodia-ainesta aktuaalistui käyttöön uudestaan.

Luvussa *Soldat- och krigsvisor 1848–1865* Ramsten tarkastelee sotilas- ja sotalauluja, jotka liittyvät tanskalais-saksalaiseen vuosien 1848–1850 ja 1864 sotiin. Näihin osallistui myös joukko vapaaehtoisia ruotsalaissotilaita. Monet sota-aiheisista arkkiveisuista olivat pilkkalauluja vihollisista ja niitä käytettiin erityisesti sotapropagandana. Näin ajankohtaiset tapahtumat vaikuttivat arkkiveisujen julkaisemiseen. Luvussa *Skillingstrycken och teatern* Ramsten tutkii, miten kulttuurimiljöön vaikutti arkkiveisuihin. Hän osoittaa, miten monista suosituimmista näytelmistä tuli omana aikanaan suuria hittejä, ja näiden esitysten lauluja julkaistiin myös arkkiveisuina. Tällä tavoin teatteri sekä käytti että välitti edelleen sävelmiä, jolloin laulut saivat uuden identiteetin tässä uudessa ympäristössä.

Luvussa *Nid och satir "Allt väl – ni förstår mig väl" som poetisk-musikalisk formel i 1800-talets skillingtryck* Ramsten kuvaa kiintoisalla tavalla detaljia, kertosaettä, jota käytettiin pilkkalauluissa 1800-luvulla. Kyseessä on lyhyt sävelmä- ja kertosaeteksti, joka pohjautuu Ramstenin tutkimuksen mukaan Ruotsissa jo 1700-luvulla tunnettuun parodiatekniseen malliin. Kertosäe oli suora käännös ranskalaisesta chanson-lyriikasta. Tämän tyyppisillä lauluilla oli jo Ranskassa yhteyksiä aatelispiireihin ja todellisiin tapahtumiin. Ruotsissakin sama kertosae liittyi lauluihin, joissa kommentoitiin skandaaleja ja häväistysjuttuja. Niissä saatettiin kuvata myös ajankohtaisia kysymyksiä, joilla oli oikeudellista, yhteiskunnallista tai paikallista merkitystä. Jo itse refrensi, sen melodia ja teksti osoittivat kuulijalle, että laulu, johon se liittyi, oli sanomaltaan satiirinen. Tällaisilla lauluilla oli myös poliittista merkitystä. Ne asettuivat usein heikkojen ja puolustuskyvyttömiä puolelle. Arkkiveisuista tuli ikään kuin turvapaikka mielipiteille, joita ei voitu esittää suoraan. Ne julkistettiin arkkiveisujen tapaan anonyymeinä.

Tätä kertosaettä käyttävät laulut poikkesivat muusta arkkiveisuperinteestä, sillä ne eivät sisältäneet sensaatiomaisia tapahtumia tai traagisesta lemmestä kertovia tarinoita. Ne eivät myöskään sisältyneet katumusikanttien tai veisukauppiain laulurepertoaariin. Näillä lauluteksteillä ja melodioilla ei ollut vaikutusta kansanomaiseen laulutraditioon. Niiden viljelijät löytyivät lehdistön ja teatterin piiristä. Ramsten esittelee ne 33 eri arkkipainosta, joiden lauluihin refrensi liittyy mainiten myös ruotsalaiset lähteet.

Viimeisessä luvussa *Skillingstryckens bruk och återbruk av melodier* Märta Ramsten selittää syyn viime vuosina Ruotsissa saavutettuihin hyviin tuloksiin arkkiveisujen ja yleensä kansanomaisen musiikin tutkimuksessa. Hän nostaa esiin 1800-luvulla tehdyt laajat tallennustyöt sekä 1900-luvun lukemattomat kenttätöprojektit, joita Svenskt visarkiv useiden vuosien aikana on pannut toimeen. Hän korostaa erityisesti visarkivin merkitystä ja kaikkea mitä siellä on tehty kokonaiskartoituksen ja luettelointisysteemien kehittämisessä. Hän kuitenkin muistuttaa, että arkkiveisujen melodia-aineksen perustava kokonaiskartoitus puuttuu edelleen. Se vaatii vielä paljon työtä eikä onnistu ilman tietokantoja.

Märta Ramstenin tutkimus arkkiveisujen melodiamailmasta on informatiivinen ja kiintoisa kokonaisuus. Hän lähestyy eri lukujen teemoja näkökulmaa vaihdellen ja käyttää metodeja, joiden pohjalta pystyy tekemään uusia tärkeitä havaintoja. Tällä tavalla hän voi seurata sellaisia aikakauden musiikin virtauksia, joita ei aiemmin ole voitu havaita. Margareta Jersild kuvasi 1700-luvun arkkiveisuja koskevassa tutkimuksessaan sitä monimutkaista verkostoa, joka vaikutti tuon ajan arkkiveisusävelmistöön. Märta Ramsten puolestaan osoittaa, että saman kaltainen verkostomallisto on ollut olemassa myös 1800-luvulla.

Ramstenin teos tuo paljon uutta tietoa ja on tärkeä arkkiveisujen ja muidenkin kansanomaisen laulujen tutkijoille Ruotsissa. Arkkiveisujen melodiamailmaa

hän luonnehtii kirjavaksi tulvaksi, josta paljastuu jälkiä ranskalaisesta 1700-luvun chansonista, reformaatioajan koraaleista, keskieurooppalaisista kansansävelmistä, myös ooppera-aarioista sekä italialaisten posetiivareiden sävelmistä ja englantilaisista pyhäkoululauluista. Tämä sävelmäpankki on osa eurooppalaista kulttuuriperintöä, sekoitus musiikinhistoriaa useiden vuosisatojen ajalta. Ruotsalaisessa traditiossa se on muuttunut kansanmusiikiksi ja arkkiveisujen sävelmistöksi. Suomalaiselle lukijalle teos antaa uutta tietoa ja tutkijalle tärkeitä osviittoja kannustaen oman arkkiveisutraditiomme entistä aktiivisempaan tutkimukseen.

Kolmas yllä mainituista teoksista esittelee arkkiveisututkimuksen, joka kuvaa sellaista, joka ”on saanut veisujen sepittäjät tarttumaan kynään”. Näillä sanoilla kirjan tekijä, Karin Strand, luonnehtii tutkimustaan *En botfärdig synderskas svanesång. Barnamord i skillingtryck mellan visa och verklighet*. Otsikon alkuosa on runollinen, mutta sen jälkiosa on teemaltaan epätavallinen ja omiaan myös järkyttämään. Karin Strand on tarttunut

arkkiveisujen ehkä hämmästyttävimpään ja dramaattisimpaan teemaan. Mitä lapsenmurha arkkiveisuissa oikein tarkoittaa? Aluksi tutkija määrittelee tutkimuskohteensa ja esittää, että lapsenmurha on yleensä yhdistetty alempien sosiaaliluokkien naimattomiin naisiin. Lapsenmurhalla on tarkoitettu ensi sijassa avioliiton ulkopuolella synnytettyyn lapseen kohdistettua tekoa. Kyse on murhasta, jonka äiti on tehnyt voidakseen välttää rangaistuksen ja häpeän.

Naispuolisista rikollisista sepitettiin ja julkaistiin arkkiveisuja jo 1700-luvun alusta lähtien aina 1900-luvulle saakka. Mitä arkkien laulut kertovat oman aikansa yleisölle lapsenmurhaajista ja heidän teoistaan? Millainen historia todellisuudessa kätkeytyi laulujen taakse? Nämä ovat kysymyksiä, joita Karin Strand asettaa itselleen käsillä olevassa tutkimuksessaan. Hän kuitenkin painottaa, että fokus on arkkiveisun teksteissä. Metodina on tehdä tapaustutkimuksia valikoimasta rikoksia, jotka kaikki ovat saaneet aikaan arkkiveisuja.

Teokseen sisältyy viisi lukua, joista ensimmäisessä *Grova brott i tunna tryck* esitellään aluksi lähteet. Pääaineistona on rikostematiikkaa sisältävät arkkiveisut Kungliga biblioteketin kokoelmista, ja aineistoa on täydennetty Svenskt visarkivin kokoelmista. Laulujen todellisuustaan tutkimiseksi on käytetty tuomiokirjoja ja tutkintapöytäkirjoja, kirkonkirjoja, sanomalehtiä ja niin edelleen. Karin Strand analysoi lapsenmurhaa suhteessa lainkäyttöön ja toteaa, että lapsenmurhaaja tuomittiin aina kuolemaan, ja rangaistus pantiin toimeen julkisena teloituksena. Strand esittelee myös rangaistuslainsäädännön kehitystä 1700-luvulta 1800-luvun loppuun asti.

Kirjan kolme seuraavaa lukua esittelevät viisi tapaustutkimusta, jotka painottuvat Tukholman kaupunkiin. Karin Strand on valinnut viisi päähenkilöä niistä lapsenmurhaajista, joista arkkiveisuja on kirjoitettu. Heitä koskevat tapaukset löytyivät myös tuomiokirja-arkistosta. Ajanjakso käsittää runsaan vuosisadan 1730-luvulta 1800-luvun puoliväliin sakka. Tarkoituksena on ollut rekonstruoida rikos ja sen taustahistoria niin täydellisesti kuin lähdemateriaali antaa myöten ja siten kuin asianomaiset henkilöt itse ovat ilmoittaneet oikeudessa.

Ensimmäinen tapaustutkimus *Ett brott för att dölja ett annat* kertoo yleisimmästä lapsenmurharikoksesta, naimattoman äidin aviottoman lapsensa surmaamisesta. Tutkielma kuvaa dramaattisen tapahtuman syyskuuisena sunnuntaiaamuna 1733. Tukholman raatihuoneen vahtimestarin Stina-rouva tapasi keittiössään Annika-piikansa, joka valitti ruumiissaan kovaa särkyä. Rouva kehotti häntä menemään pitkäkseen, mutta huomasi sitten, että hänen piikansa sängystä puuttui lakana. Pian kävi ilmi, että rouvan suureksi hämmästykseksi 23-vuotias Annika-piika oli onnistunut salaamaan raskautensa ja että hän oli yöllä synnyttänyt pojan. Annika tunnusti, että hän oli synnytyksen jälkeen tukehduttanut lapsensa ja heittänyt veteen raatihuoneen takana.

Annika otettiin kiinni samana päivänä, ja pari viikkoa myöhemmin hän joutui oikeuteen. Lapsen isä oli hänen aikaisempi isäntänsä leipurimestari Herbst, joka ei tunnustanut isyyttään. Tutkinta kesti koko syksyn ja osan talveakin. Ennakoitu kuolemantuomio ilmoitettiin helmikuussa, ja Annika Larsdotter teloitettiin heinäkuussa 1734. Samana päivänä tukhomalaisyleisölle tarjoiltiin kaksi arkkiveisua, joissa ilmoitettiin, millä kellonlyömällä Annika teloitettaisiin. 22 säkeistöä käsittävä laulu esitteli katuvaisen synnintekijättären, joka mitä syvimmästä sieluntuskasta liikuttuneena päätyy anomaan syntien anteeksiantamista voidakseen lopuksi iloita tulevasta autuudesta. Karin Strand kiinnittää huomiota siihen, että laulun rakenne seuraa ihanteellista kristillistä kuolemaan valmistautumista. Teksti on seipitetty minä-muotoon kuolemaan tuomitun näkökulmasta katsoen. Toinen 8-säkeistöinen laulu esitellään varoituksena kaikille Eevan tyttärille, joiden tulisi ottaa oppia synnintekijättären esimerkistä.

Samalla tavoin Karin Strand esittelee kaikki muutkin tapaustutkimukset. Luvussa *Att mörda sig från livet* kerrotaan naisesta, joka murhasi 9-vuotiaan tyttärensä kirveellä 1774. Itsemurhan toteutustapa – murhata jotta itse tulisi tuomituksi kuolemaan – näyttää kaikessa kauheudessaan tämän päivän näkökulmasta käsittämättömältä. Ilmiö ei kuitenkaan ole tuntematon ruotsalaisessa rikoshistoriassa. Päin vastoin, toive saada kuolla on ajoittain ollut yksi tavallisista murhamotiiveista. Strandin mukaan selitys siihen, miksi monet elämään väsyneet valitsivat tämän itsemurhatavan, pohjaa vanhaan tabuun. Sekä kirkon että kansankin yleisenä käsityksenä oli, että kuolema oman käden kautta sisältää kuoleman ilman toivoa. Itsemurhaajan sielu ei pääse taivaaseen eikä voi koskaan saada rauhaa. Tässä tapauksessa ottamalla lapsensa elämän tekijä kuitenkin aikoi sekä saada tyttärensä autuaaksi että samalla itse menettää elämänsä. Motiivi murhata, jotta saisi kuolla, ei kuitenkaan käy ilmi arkkiveisujen teksteissä. Vaikeneminen tällä kohtaa ei ole mitenkään tilapäistä, vaan on linjassa viranomaisten haluttomuudessa puhua julkisesti tavasta paeta elämästä tällä tavoin.

Strand kertoo edelleen, että yksi syy lapsenmurhaan oli taloudellinen. Vielä 1800-luvun Ruotsissa yksinhuoltajanaisilla oli usein vaikeuksia yhdistää työ ja lastenhoito. Monet ratkaisivat asian antamalla lapsensa maksusta yleiseen orpokotiin. Oli avuliaita naisia, jotka hoitivat lasten kuljettamisen perille sovittuun paikkaan. Ennen pitkää kävi kuitenkin ilmi, että monet lapset eivät milloinkaan saapuneet sinne, minne piti. Jotkut näistä ”avuliaista” naisista olivat kylmäverisiä rikollisia, jotka käyttivät köyhien ihmisten hätää oman taloutensa hyödyksi surmaamalla huostaansa annetut lapset. Nämä naiset joutuivat kuitenkin lopulta vankilaan. Eräästä tällaisesta naisesta tehty arkkiveisu esitteli lapsenmurhaajan katuvana synnintekijättärenä samaan tapaan kuten aiemmin Annika Larssonin tapauksessa.

Karin Strandin teos on tärkeä ja koskettava lukukokemus. Se nostaa ruotsalaisesta

sosiaali- ja oikeushistoriasta esille puolen, johon ei aikaisemmin ole ollut mahdollista tutustua. Hän on tutkinut lapsenmurha -ilmiötä, sen taustaa ja syitä. Hän osoittaa, että köyhyys oli yhteinen tekijä tämän ilmiön taustalla ja että laulut usein kuvaavat alempia yhteiskuntaluokkia. Lapsenmurhasta kertovat arkkiveisut julkaistiin anonyymeinä eikä niillä useimmiten ollut minkäänlaista roolia teloituseremonioissa. Siitä huolimatta lauluilla oli hyvä myyntimenestys. Tekijöiksi on osoittautunut kirjailijoita, kirjanpainajia, kustantajia ja jopa pappeja ja teatterimiehiä, useimmiten kuitenkin nimenomaan miehiä. Laulut eivät kerro mitään itse rikoksesta. Sen sijaan ne kuvaavat synnintekijän sisäistä draamaa, hänen hätäänsä ja rukousta oman sielunsa pelastamiseksi. Ne painottavat luterilaisen pelastusopin viestiä syntien anteeksisaamisesta; se ei ole milloinkaan liian myöhäistä. Melodiaviitteet ovat aina koraalisävelmiä, millä laulun sepittäjä on halunnut viitata laulun kristilliseen ajatusmaailmaan huolimatta veisun kertomasta karmeasta taustasta.

Karin Strand tuo lapsenmurhan takaa näkyviin muunkinlaista rikoksellisuutta. Paitsi sitä, että lapsi menetti henkensä oman äitinsä surmaamana, joutuivat avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset yleensäkin kokemaan 1800-luvun kasvatustalouden epäoikeudenmukaisuudet. Avioton lapsi joutui useimmiten elämässään julkisen häpeän ja salailun uhriksi. Ajalle tyypillisen ajattelutavan mukaan äidin tuomitseminen huoruudesta sisälsi häpeän sekä uskomuksen, jonka mukaan sekä äiti että avioton lapsi olivat erotettuja yhteydestä Jumalaan. Tämä ajoi monet naiset salaamaan aviottoman lapsensa. Strand painottaa, että rikoksen sosiaalisen kontekstin taustaa vastaan tarkasteltuna lapsenmurhaajat eivät olleet vain rikoksentekejiä vaan itsekin silloin vallinneen yhteiskuntamoraalin uhreja. Karin Strand tuo esiin näkökulman, jonka mukaan laulut olivat osa kulttuurista vastinetta tekoon. Laulut rikoksentekejiä eivät kuvanneet vain itse tekoa, vaan muodostivat moraalisen kommentaarin rikokseen ja rangaistukseen. Sen sijaan nämä arkkiveisut eivät koskaan tuoneet näkyviin lapsenmurhien takana olevia syitä. Laulut eivät puhuneet siitä, että rikos oli aina köyhien naisten epätoivoinen teko. He eivät nähneet muuta ulospäsyä elämänsä vaikeuksista kuin etsiä kuolemaa. Rikoksen taustalla ovat naisia vuosisatojen ajan koskeneet sosiaaliset, uskonnolliset ja seksuaaliset säädökset; tuota kontrollia ovat harjoittaneet ennen kaikkea miehet.

Karin Strandin teos on dramaattinen ja vaikuttava tutkimus 1700- ja 1800-luvun naisten elämästä, josta lapsenmurhalaulut ovat tärkeä dokumentti. Strand ei korosta tekojen kauheuksia, vaan nostaa realistisesti esiin näiden historiallisen todellisuuden. Kirja on tärkeä lisä myös tämän päivän yhteiskunnassa. Kaikki ei ole vain historiaa. Karin Strand kirjoittaa: ”Tälläkin hetkellä läntisessä maailmassa nousee konservatiivisia ääniä, jotka kehottavat koventamaan aborttilainsäädäntöä. Sen innokkaimmat kannattajat ovat miehiä. Tämä on synkkä muistutus siitä, että tässä tutkittujen laulujen taustalla oleva ilmiö ei kuulu ainoastaan menneisyyteen.”

Yhteistä näille kolmelle teokselle on, että ne pohjautuvat samaan, laajaan tutkimusmateriaaliin. Yhtäläisyyttä voi havaita myös kuvituksessa, joka monine oheiskuvineen on omiaan havainnollistamaan tekstiä ja lisäämään sen kiinnostavuutta. Muilta osin nämä kirjat ovat omaehtoisia ja toisistaan riippumattomia. Jokainen niistä on tuonut näkyviin sellaista, mihin aikaisemmin ei ole ollut mahdollista perehtyä. Karin Strand paljastaa dramaattisen ja traagisen yhteiskunnallisen epäkohdan, josta voitiin kyllä laulaa mutta joka vielä 1800-luvun Ruotsissa oli osa naisen elämän vaikeaa todellisuutta.

Märta Ramstenin monipuolinen teos taas tuo esille arkkiveisujen erityyppisiä musiikillisia miljöitä ja kiintoisaa historiaa. Hän painottaa arkkiveisukulttuurin vaikutusta kansanomaisen sävelmistön leviämiseen ja kansanmusiikkiin yleensä. Eva Danielsonin teos kuvaa arkkiveisujen julkaisemisen materiaalisia edellytyksiä ja painottaa kirjapainojen merkitystä arkkiveisujen leviämisessä. Näin laulujen hinnaltaan edulliseksi osoittautunut monistaminen teki mahdolliseksi laulujen pääsemisen laajojen kansankerrosten ulottuville. Tämä Eva Danielsonin teos jäi valitettavasti hänen viimeiseksi laajaksi tieteelliseksi julkaisukseksi. Vaikean sairauden murtamana hän menehtyi joulukuussa 2022.

1800-lukua on kutsuttu ”suureksi” vuosisadaksi arkkiveisujen historiassa, olivathan painosluvut käsittämättömän korkeita ja niiden vaikutus ihmisten laulamiseen uskomattoman suuri. ”Tämä on epäilemättä laulututkimuksen historiassa laiminlyöty luku, joka pitäisi korjata”, kirjoittaa Märta Ramsten. Voimme todeta, että nämä kolme tutkijaa todella ryhtyivät toimiin tässä asiassa. Heidän työnsä on edistänyt tutkimusta merkittäväällä tavalla ja heidän teoksensa ovat nostaneet näkyviin uusia, tärkeitä näköaloja kansanomaisen laulun tutkimuksessa. Suomalaiselle lukijalle nämä ruotsalaiset kirjat ovat kiintoisia ja tärkeitä esimerkkejä siitä, mitä arkkiveisututkimus parhaimmillaan voi tuottaa. Suomessa suurena puutteena on toistaiseksi aineiston hajanaisuus eri kirjastoissa ja kokoelmissa huolimatta siitä, että suurin arkkiveisumateriaali on tallenteilla Kansalliskirjaston kokoelmissa. Digitoitua aineistoa on kuitenkin vain sen vanhimmasta osasta, joka on pääosin hengellistä virsi- ja laulurunoutta. Tärkeätä olisi saada koko suomalainen arkkiveisuaineisto digitoituksi. Se edistäisi tässä vaiheessa tutkimusta parhaiten.